

RÁCZ SÁNDOR

Makó

Dr. Abonyi Sándor

(1881—1930)

A Természettudományi Lexikon A—C kötetének 6. oldalán ez olvasható: „Abonyi Sándor (1881—1930) zoológus, az állatszövetten, a fejlődéstan és az alacsonyabb rendű rákok biológiájának kutatója”. Az 1960-ban megjelent Új magyar lexikon így teszi halhatatlanná: „Abonyi Sándor (1880—1930) zoológus, főiskolai tanár. Széleskörű zoológiai munkásságából sejtani és szövettani vizsgálatai a legkiemelkedőbbek.”

Hogy mi indított arra, hogy dr. Abonyi Sándor életútjának nyomába eredjek (s tisztazzam a tudománytörténet számára is születésének pontos dátumát), — kérdeznék sokan. A válasz egyszerű: Szülőfalumért, Földeákért dobogó szívem és az emlékezés — születésének 110. évfordulóján (mert, biz’ a 100. születésnapon nem volt lehetséges a megemlékezés!). S nem utolsósorban, hogy a Szegedi Tanárképző Főiskolán szereztem egykor tanári oklevelet...

Nagyreményű, jeles családból származott dr. Abonyi Sándor. Anyai nagyapja, Juhász Pál, Hódmezővásárhely polgármestere volt. Apai nagybátyja, a nem magyarosított dr. Altschul Adolf — hajó főtörzsorvos —, Habsburg Rudolf trónörökös kísérő orvosa (elhunyt 84 éves korában: 1921. augusztus 16-án), (apai dédapám sírja melletti sírban nyugszik a földéaki temetőben!), az Abonyi csárda és a hozzátartozó földek egykori birtokszerezője, Habsburg Ferenc József császár és király legmagasabb kitüntetésének, a „Vaskoronarend Lovagja”-nak birtokosa. E — a király által — sajátkezűleg adományozott kitüntetés diplomáját, s rajta a király aláírását is látta a késői rokon, dr. Bajnai Gyula — makói — ny. sebészorvos. E diplomát hatalmas, spanyolviaszos pecsét hitelesítette, rajta a kétfejű sassal, mely a Habsburgok színével ékesítve — fekete-sárga, sodrott zsinóron lógott.

Abonyi Sándor születésének idejét „mindenki” másképpen tudta, de a pontos dátumot senki! Földeákon a református anyakönyvezés 1906-ban, Makó-Újvárosban 1881-ben kezdődött, s Makó-Belvárosban már régen. De sehol semmi nyom, semmi adat. De mivel az édesanyja, Juhász Mária (akit még én jómagam is ismertem, mert az Abonyi csárdától hordtam a jó, finom artézi vizet) — Hódmezővásárhelyről származott — került sorra e patinás város „Ótemplomi Református Lelkészi Hivatalban” őrzött születési anyakönyvek — Dányi József lelkész úr által történt megvallatása —, természetesen a Debrecenben kiállított püspöki engedélyem alapján. — Ezen anyakönyvbe Abonyi Sándor születési dátumaként 1881. május 6-a került bejegyzésre.

Dr. Abonyi Sándor — bölcsészdoktor —, az Állatorvostudományi Főiskola nyilvános rendes tanára az állattan, majd a szövettan című tantárgy oktatója 1913-tól—1930-ig. A magyar zoológusok egyik legalaposabb képzettségű, kiváló tehetségű tagja volt.

Földeákon született. Édesapja, Abonyi Ede (de még Sándor nevű gyermeke születésekor: Altschul Ede, pontosabban: Eduárd!) gazdatiszt és állatorvos a — volt — Návayak uradalmában.

Abonyi Sándor középiskolai tanulmányai végeztével 1899-ben (akkor történt a névmagyarosítás is!) a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem bölcsészeti karára

iratkozott be. Mint természetrajz szakos tanárjelölt 1901-ben, — még egyetemi hallgató korában —, megbízott tanársegédként nyert alkalmazást az egyetem állattani intézetében, ahol idős Entz Géza professzor mellett 1911-ig, mint második tanársegéd, ezután pedig — 1912-ig —, mint első tanársegéd nagy buzgalommal és lelkiismeretesen működött.

Ebben az időben nősült meg. A kiváló főnök irányítása mellett kitartó szorgalommal végzett munkája megértő méltatásra talált.

Még 1901-ben a bölcsészettudományi kar a házi méh bélcsovének szövettani és élettani vizsgálatával bízta meg; dolgozatát 1903-ban a Margó-díjjal tüntette ki, majd 1904-ben e dolgozat alapján bölcsészdoktorrá avatta. 1906-ban középiskolai tanári oklevelet nyert. 1908-ban a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával a nápolyi zoológiai állomáson dolgozott 4 hónapon át, ahol főként a tengeri halak bélcsovének szövettanával foglalkozott.

1911-ben a Magyar Királyi Állatorvosi Főiskola az állattan tárgykörből magántanárrá habitálta, és ettől kezdve mint megbízott előadó, 1924-től pedig mint címzetes nyilvános rendkívüli tanár hűségesen munkálkodott a főiskola keretében élete végéig... 1912-ben a Tudományegyetem állattani tanszékének adjunktusa lett dr. Daday Jenő professzor mellett.

1914 őszén hadba vonult mint tartalékos honvédhadnagy a galíciai frontra. Még abban az évben súlyos homloksebbel orosz hadifogságba esett. Nizsnyij-Novgorodba, majd Szibériába, a japán határra szállították, ahonnan — sok viszontagság után — 1920-ban került haza.

A Tudományegyetem állattani intézetét, az időközben elhunyt igazgatója, dr. Daday Jenő professzor halála után megszüntették. A hazatérő dr. Abonyi Sándornak jutott feladatul az intézet felszámolása. Mikor ezzel végzett, sokévi állami szolgálat ellenére állás nélkül maradt.

Rövidesen azonban a pécsi Erzsébet Tudományegyetem, dr. Pekár Mihály tanár közbenjárására átmenetileg adjunktusként alkalmazta, és megbízta a szövettani gyakorlatok vezetésével. Az ifjú Entz Géza külföldre való távozása után a polgári iskolai tanárképző, Erzsébet Főiskola állattani tanszékére rendes tanárnak nevezték ki. Közben a Magyar Királyi Állatorvosi Főiskolán 1913-tól—1921-ig az állattan, majd 1920-tól—1923-ig az élettan, 1922-től a szövettan megbízott előadója volt — 1930-ig.

1924-ben nyilvános rendes tanári címet kapott. 1921-ben a budapesti Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán állatszövettanból magántanári képesítést nyert. Több éven át a budapesti székesfővárosi Pedagógiai Szemináriumban az állattan előadója volt, s e minőségében laboratóriumot és gyűjteményt rendezett be.

Átmenetileg tanította a gazdasági állattant a budapesti Királyi Tudományegyetem közgazdaságtudományi karán is. Amikor aztán a két budapesti állami polgári iskolai tanárképző főiskolát egyesítették, és Szegedre helyezték, a költözés és az újjászervezés feladata háramlott reá.

Ennek ellenére az utolsó időkig nem akart, nem tudott megválni a szívéhez nőtt régi munkakörétől, tisztségeitől, és így — Budapesten és Szegeden — több intézmény között osztotta meg idejét és munkarejét. Gyakran tartott előadást az Állattani Szakosztály ülésein is.

Az utazgatás terhes feladata és az áldozatot kívánó életmód miatt az amúgy is megviselt szervezete kimerült, és súlyos neuraszténia vett rajta erőt. A lemondás gondolatával kezdett foglalkozni; a szegedi állásából nyugalomba akart vonulni; független, nyugodt munkahelyre vágott, amit az Állatorvostudományi Főiskola szövettani laboratóriumában talált meg.

Állapota azonban fokozatosan súlyosbodott, úgy, hogy a budapesti egyetem III.

számú belgyógyászati klinikájára vétette föl magát, ahol agyvelődaganatra utaló tünetek mellett 1930. október 21-én, a műtéti beavatkozás előtt befejezte küzdelmes, sokat hányatott, de tevékeny életét.

Tárgyainak nagy változatossága ellenére valamennyi munkáját a szembetűnő egzaktuság, az aprólékos, részletező és az oki összefüggés keresése jellemezte. Nagyobb arányú kísérleteket folytatott a selyemhernyó mesterséges táplálásával. Írt számos közleményt különféle folyóiratokba (az állatok biokémiai rokonságáról, a repülésről, a tengeri állatok ivadékgyondozásáról, a mozgófényképes film sztereoszkópos vetítéséről...).

Szívvel-lélekkel pedagógus volt, az oktató-nevelő munkát tartotta a maga számára a legfontosabbnak. A tanárképzésben ért el szép eredményeket. Az ő irányításával több állatorvosdoktori értekezés készült.

Dr. Abonyi Sándor tudományos munkássága sokoldalú. Egyike volt a legértékesebb magyar zoológusoknak, akár alkotásait, akár környezetére való hatását tekintjük. Akaraterő, szorgalom, tehetség jellemezték rokonszenves egyéniségét. Önzetlensége sok barátot szerzett neki.

Munkássága alapján ma is büszke vagyok dr. Abonyi Sándorra, szülőfalum, Földéák tudós fiára!

DR. ORMÁNDI JÁNOS

Szeged

Keresztury Dezső kultuszminiszter művelődéspolitikai alapelvei a „mában”

„A jövő az iskolákban készül, s hogy mi lesz a ma demokráciájából, az az iskolákban dől el.”

Keresztury Dezső mint gyakorló pedagógus és író 1945. november 15-én azzal a hittel és meggyőződéssel vállalta el a kultuszminisztérium vezetését, hogy a magyar köznevelés nem rosszabb bármely más nép köznevelésénél, de nincs a helyén, mert egy anakronisztikus társadalmi rendet és működési szellemet örökölt. Felmerült benne a kérdés, vajon képes lesz-e a magyarság egy újjászületett Európában a haladás útját megtalálni. A választ a jövő magyarországi nevelésének minőségében és mikéntjében kereste.

A legértékesebb, leghaladóbb műveltség átadásának feltételét abban látta, hogy a magyar műveltség kincseit, anyagi-szellemi értékeit, értékes hagyományait a múlt és jelen „iszapjából”² kiválogassuk, összegyűjtsük s az új nemzedékeknek átadjuk. A népek versenyében a magyar műveltség csak akkor életképes, ha gazdaságilag is megállja a helyét és kitűnő szakmai gárdára épít. A művelődéspolitikai reformoknak csak akkor van értelmük, ha azok szorosan összefüggnek gazdasági és társadalmi fejlődésünkkel. A műveltség mozgatója nem az anyagi érdek, hanem az ideális nevelési-oktatási körülmények biztosítása.

Vallotta, hogy a nép nem szükségképpen műveletlen. A népi kultúrában élő műveltség értékei a jelen és jövő nemzedéke számára is fontosak. A nemzeti műveltség vérkeringésének nemcsak fentről lefele, hanem lentől felfelé is kell funkcionálnia. Lehetővé kell tenni azt, hogy az elhanyagolt, a munkásságban és a parasztságban rejlő műveltség befolyást gyakorolhasson a „magas műveltség” hordozóira. A nép is közzhessen tudásaival, mire és hogyan van szüksége.